

30

50 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΣΟΚ

Χτίζοντας και ΥΠΟΣΚΑΠΤΟΝΤΑΣ το κοινωνικό κράτος

Πώς το ΠΑΣΟΚ πλήρωσε τη ματαιώση των προσδοκιών που το ίδιο είχε καλλιεργήσει.

Του ΜΑΝΟΥ ΜΑΤΣΑΓΓΑΝΗ

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΕΙΑ ΑΥΤΟ που λέγεται καμιά φορά από νοσταλγούς της δεκαετίας του '80, ότι «το ΠΑΣΟΚ έχτισε το κράτος πρόνοιας στην Ελλάδα». Οι πολιτικοί και κοινωνικοί θεσμοί είναι ζωντανό οργανισμό, σε συνεχή κίνηση. Το πιστοποιητικό γέννησης του συστήματος κοινωνικής προστασίας στη χώρα μας δεν γράφει «18 Οκτωβρίου 1981» (όταν ο Ανδρέας Παπανδρέου κέρδισε τις εκλογές), αλλά ενδεχομένως «19 Μαΐου 1932» (όταν η κυβέρνηση Βενιζέλου κατέθεσε στη Βουλή νομοσχέδιο για την ίδρυση του ΙΚΑ) ή κάποια νωρίτερη ημερομηνία (π.χ. όταν ιδρύθηκαν τα πρώτα «Αλληλοβοηθητικά Ταμεία»).

Δύσκολα όμως μπορεί να αρμοβητηθεί ότι με διάφορους τρόπους, συχνά αντιφατικούς μεταξύ τους, το ΠΑΣΟΚ σφράγισε την εξέλιξή του (βλ. «Η περιπέτεια του κοινωνικού κράτους», *Η Καθημερινή*, 21 Ιουλίου 2024). Η περίοδος 1981-1989 ήταν η εποχή της θεαματικής επέκτασης, χωρίς συνεκτικό σχέδιο και χωρίς έγνοια για τις οικονομικές επιπτώσεις. Εκατομμύρια πολίτες απέκτησαν για πρώτη φορά δικαίωμα δωρεάν νοσηλείας (αν και με φακελάκι) σε δημόσιο νοσοκομείο. Εκατοντάδες χιλιάδες αγρότες είδαν τη σύνταξή τους (για την οποία δεν είχαν πληρώσει εισφορές) να τετραπλασιάζεται εν μια νυκτί, με διπλασιασμό της αξίας της και επέκτασή της και στις αγρότισσες. Χιλιάδες άλλοι άρχισαν να βγαίνουν στη σύνταξη σε ηλικία που οι περισσότεροι βρίσκονται ακόμη στη μέση της επαγγελματικής σταδιοδρομίας τους. Κάπως έτσι, τα έργα (και τα λόγια) των πρώτων πασοκικών κυβερνήσεων γέννησαν, και ενίοτε ικανοποίησαν, ανεδαφικές προσδοκίες, στρεβλώνοντας τις συλλογικές πεποιθήσεις για το τι είναι σωστό και λογικό.

Και όταν ένας άλλος πρωθυπουργός του ΠΑΣΟΚ θέλησε να εκουγχρονήσει το «ασφαλιστικό», απαλείφοντας τις εξόφθαλμες αδικίες και αποκαθιστώντας την οικονομική βιωσιμότητα, διαπίστωσε ότι το μεγαλύτερο εμπόδιο ήταν το ίδιο το κόμμα του. Ο Κώστας Σημίτης, ο πιο «διανοούμενος» από τους πρωθυπουργούς της Μεταπολίτευσης, είχε σαφή εικόνα για το μέγεθος του προβλήματος. Όπως έγραφε στο βιβλίο *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας* (1989): «Το κοινωνικό κράτος στην Ελλάδα οικοδομήθηκε άναρχα», ως «προϊόν συνεχών συμβιβασμών με ομάδες πίεσης ή περιστασιακής αντιμετώπισης κρίσεων». Συνιστά «εντυπωσιακό μωσαϊκό ρυθμίσεων». Μπορεί να χαρακτηριστεί «κράτος πελατειακών παροχών».

Όμως όταν οι κυβερνήσεις του επιχειρήσαν να βάλουν μια τάξη στο χάος, αρχικά με την «Έκθεση Σηράου» (1997) και στη συνέχεια με τις «Προτάσεις

Γιαννίτση» (2001), οδηγήθηκαν σε υποχώρηση. Στο αντίπαλο στρατόπεδο, επικεφαλής των πολέμιων των αλλαγών δεν βρισκόταν η αξιωματική αντιπολίτευση της ΝΔ (και τότε, όπως και 10 χρόνια αργότερα, σε καιροσκοπική στάση), αλλά το σύνολο σχεδόν του υπουργικού συμβουλίου, τα συνδικάτα (ελεγχόμενα από το ΠΑΣΟΚ) και ένα τεράστιο κομμάτι της κοινής γνώμης που είχε γαλουχηθεί με το ιδεώδες της σύνταξης στα 50 (και αν γίνεται νωρίτερα).

Η συνέχεια είναι γνωστή. Όταν το ΠΑΣΟΚ επέστρεψε στην εξουσία, με πρόεδρο τον Γιώργο Παπανδρέου, το 2009, αναγκάστηκε να διαχειριστεί μια βαριά οικονομική και πολιτική κρίση – και το έκανε με τρόπο ασυνάρτητο και οπασμωδικό. Η αδυναμία του είτε να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των ψηφοφόρων του (που το ίδιο είχε απερισκεπτα καλλιεργήσει) είτε να τις προσγειώσει στη νέα αμείλικτη πραγματικότητα υπήρξε μοιραία. Όταν οι δανειστές επέβησαν τις γνωστές σκληρές περικοπές συντάξεων, οι ψηφοφόροι του το εγκατέλειψαν μαζικά, δίνοντας στη διεθνή πολιτική επιστήμη έναν νέο όρο: «PASOKification», που σημαίνει την εξαέρωση ενός πάλαι ποτέ κραταιού κόμματος, όπως συνέβη με το ΠΑΣΟΚ, που από τις πάνω από 3 εκατομμύρια ψήφους (43,9%) τον Οκτώβριο του 2009 πέρασε σε κάτω από 290.000 ψήφους (4,7%) τον Ιανουάριο του 2015.

Και τώρα; Παρότι έκτοτε το ΠΑΣΟΚ έχει ανακάμψει κάπως, πλησιάζοντας το 12% στις περσιές εκλογές, παραμένει ανήμπορο να εκμεταλλευθεί την εξευτελιστική αποσύνθεση του ΣΥΡΙΖΑ, πόσω μάλλον να απειλήσει στα σοβαρά την κυβέρνηση Μητσοτάκη. Η αμνηχανία του κόμματος απέναντι στο παρελθόν του, η αδυναμία του να αξιολογήσει τα θετικά και τα αρνητικά της υπερεικοσαστούς πασοκικής διακυβέρνησης, να κρατήσει τα πρώτα και να πετάξει τα δεύτερα, επεκτείνεται και στο κοινωνικό κράτος, όπου το στίγμα του κόμματος παραμένει αδιευκρίνιστο.

Αυτό μπορεί να αλλάξει. Ίσως κάποτε το ΠΑΣΟΚ μπορέσει να αφηγηθεί στο εκλογικό σώμα μια πειστική ιστορία για το παρελθόν και το μέλλον του κοινωνικού κράτους στη χώρα, και σε αυτή τη βάση να ζητήσει από τους πολίτες να το εμπιστευθούν. Αυτό εν πολλοίς θα εξαρτηθεί από το αποτέλεσμα της εκλογής ηγέτη του κόμματος τον επόμενο μήνα. Αλλά αυτό είναι το θέμα επόμενου άρθρου.*

* Ο Μάνος Ματσαγγάνης είναι καθηγητής δημόσιας οικονομικής στο Πολυτεχνείο του Μιλάνου και επικεφαλής του Παρατηρητηρίου Ελληνικής & Ευρωπαϊκής Οικονομίας του **ΕΛΙΑΜΕΠ**.